

ПЕДАГОГІЧНА СИСТЕМА МАРІЇ МОНТЕССОРІ

Допоможи мені зробити це самому.

Марія Монтессорі

Педагогіка Марії Монтессорі нині є однією з найбільш популярних методик розвитку дитини, у якій поєднано досить несумісні за своєю природою речі: свобода та дисципліна, захоплива гра та серйозна праця. Особисто моє виховання також певним чином пов'язано з її системою. Група в дитячому садочку, до якого я ходила в дитинстві, називалась “Монтессорі”, а вихователі використовували і опрацьовували з нами деякі елементи цієї методики.

Марія Монтессорі (31.08.1870 – 06.05.1952) – перша жінка в Італії, що стала доктором медицини, вчений, педагог та психолог; прославилася розробкою педагогічної методики, відомої як методика М. Монтессорі. Полягає вона у вільному розвитку дітей. На відміну від шкільної системи, де знижується активність дітей, символом для неї є “шкільна парта”. М. Монтессорі вважала, що головним завданням освіти є підтримувати творчість дітей, забезпечувати їх всебічний розвиток: фізичний, духовний, культурний і соціальний. Відкрила явище поляризації уваги у дітей. У 1907 р. відкрила дитячий садок Casa Dei Bambini (укр. Дім дітей).

У 1896 р., коли вона працювала дитячим лікарем у клініці, то звернула увагу на дітей із розумовою відсталістю. Вони ходили по коридорах закладу, наче безпритульні, не знаходячи собі ніякого заняття. Споглядаючи таку картину, Марія Монтессорі зрозуміла, що кожній дитині потрібне спеціальне середовище, яке сприятиме її розвитку і де кожен би міг знайти для себе щось цікаве. “Що ж треба робити з нормальними дітьми, щоб вони стали слабшими моїх нещасних?” – здивувалася Марія Монтессорі і вирішила, що її система навчання могла б бути корисна і звичайним дітям. Такі думки спонукали її зайнятися вивченням психології та педагогіки розвитку здорових дітей і як наслідок почала створювати свої методи розвитку і виховання. Зараз ця педагогічна система – одна з найбільш популярних у багатьох країнах світу. По ній працюють багато дитячих садків, розвиваючих центрів і навіть школи, у тому числі і в Росії.

Свою педагогічну систему авторка назвала “системою самостійного розвитку дитини в дидактично підготовленому середовищі”. Цій системі вже більше 100 років. Довгий час у нашій країні та в Росії методи педагогіки М. Монтессорі були недоступні, у той час як у Європі – широко розповсюджені. До нас вони дійшли лише в 90-х. рр. ХХ ст.

Суть методу: кожна дитина працює у власному темпі і займається тільки тим, що їй подобається. “Змагаючись” із самою собою, дитина здобуває впевненість у власних силах і повністю засвоює вивчене.

Система заснована на наступних положеннях:

- Дитина активна. Роль дорослого безпосередньо в навчанні вторинна. Він помічник, а не наставник.
- Дитина сама собі вчитель. Вона має повну свободу вибору і дій.

➤ Діти вчать дітей. Оскільки в групах займаються діти різного віку, то старші діти “стають” учителями, при цьому вчаться піклуватися про інших, а молодші тягнуться за старшими.

➤ Діти приймають рішення самостійно.

➤ Заняття проходять у спеціально підготовленому середовищі.

➤ Дитину треба зацікавити, а розвиватися вона буде сама. Повноцінний саморозвиток, як наслідок свободи в діях, мисленні, почуттях.

➤ Дитина стає сама собою, коли ми слідуємо вказівкам природи, а не йдемо проти них.

➤ Повага до дітей – відсутність заборон, критики і вказівок.

➤ Дитина має право помилятися і доходити до всього сама.

Таким чином, все і вся в системі стимулює дитину до самовиховання, самонавчання, саморозвитку потенціалу, закладеного в ньому.

Завдання вихователя – допомогти організувати йому свою діяльність для освоєння власного унікального шляху, щоб реалізувати свій потенціал. Дорослий пропонує рівно стільки допомоги, скільки потрібно дитині для того, щоб викликати зацікавленість.

Отже, основні складові системи дозволяють реалізувати індивідуальний шлях розвитку дитини: дорослі, розвиваюче середовище, дидактичний матеріал.

Головним принципом системи Марії Монтесорі є те, що кожна дитина розвивається за своїм власним абсолютно індивідуальним планом у спеціально підготовленому середовищі. Повний перелік посібників, якими оснащуються групи, займає не один десяток аркушів. Завдання вихователя – допомогти дитині організувати свою діяльність так, щоб творчий потенціал отримав максимальний розвиток.

Також у більшості матеріалів і завдань закладений принцип самокорекції, тобто дитина сама бачить свої помилки, а не отримує погану оцінку з боку дорослого. “Допоможи мені це зробити самому” – ось принцип занять системи М. Монтесорі. При цьому навчальний простір складається з 5 основних зон, про які ми поговоримо докладніше.

Розташуванням полиць середовище розділилося на 5 зон:

Зона вправ у повсякденному житті – матеріали, за допомогою яких дитина вчиться стежити за собою і своїми речами, тобто те, що потрібно в повсякденному житті.

Зона сенсорного виховання – призначена для розвитку і спрощення сприйняття органів почуттів, вивчення величин, розмірів, форм і т. п.

Математична зона – для розуміння порядкового рахунку, цифр, складу чисел, додавання, віднімання, множення, ділення.

Зона мови – для розширення словникового запасу, знайомства з буквами, фонетикою, розуміння творення слів і їх написання.

Зона космосу – для знайомства з навколишнім світом і значенням ролі людини в ньому, для засвоєння основ ботаніки, зоології, анатомії, географії, фізики, астрономії.

У підготовчому середовищі дитина знайомиться з такими важливими “дорослими” поняттями, як, наприклад, категорія простору, і це відбувається не тільки за рахунок усвідомлення, що у кожного матеріалу в групі є своє місце.

Просто, коли малюк розгортає килимок для роботи, він знаходить свій особистий простір, який не може бути порушено без дозволу його володаря.

У групах М. Монтесорі діти не сидять на партах, дивлячись на гордо декламуючого вихователя. Тут кожен зайнятий своєю роботою, влаштувавшись на килимку або за невеликим столиком.

Планування Монтесорі-класу повинно відповідати певним критеріям. Основна мета – забезпечити умови для зосередженої роботи і розвитку самостійності дітей. Приміщення повинно бути просторим, наповненим світлом і повітрям, мати вигляд студійного планування. Необхідно забезпечити достатнє освітлення. Кольори інтер'єру повинні бути спокійними, нейтральними, що не відволікатимуть увагу дітей або дратуватимуть їх. У Монтесорі-класі обов'язково має бути доступ до води. Раковини повинні бути в зоні доступу дитини, унітази – на доступній для дитини висоті або оснащені підставками. У класі Монтесорі на доступній для дитини висоті завжди присутні кімнатні рослини, щоб діти могли доглядати за ними.

Якщо в матеріалі, кожен з яких у середовищі є лише в одному екземплярі, потребують відразу дві дитини, то, природно, виникає необхідність домовитися про черговість використання або про спільну роботу. І в цьому випадку діти отримують безцінні навички спілкування в соціумі, вміння домовлятися і слухати один одного.

Цілям набуття навичок соціального спілкування і служить принцип різновікового комплектування груп, де старші допомагають молодшим, що в свою чергу виховує дбайливе ставлення до близьких і наближає клімат у групі до сімейного. Для малюка Монтесорі-матеріали – це ключ до світу, завдяки якому він упорядковує свої хаотичні уявлення про світ. Спеціально підготовчим середовищем він вправляє всі фізичні і духовні функції та всебічно розвивається.

Якщо ви будете виховувати свою дитину за системою Марії Монтесорі, то у вашої дитини з'являться:

- любов до порядку і роботи;
- здатність до спонтанної концентрації;
- любов до тиші та індивідуальної роботи;
- здатність діяти за своїм вибором;
- самодисципліна і послух;
- незалежність та ініціатива;
- радість як критерій, який вказує на правильно обраний шлях розвитку.

Якщо, добре все зваживши і подумавши, ви вирішили віддати свою дитину до школи Монтесорі, знайте, що в основі методу Монтесорі лежать три кити: дитина, підготовлена навколишнє середовище і вчитель. У центрі стоїть дитина, на відміну від традиційної школи, де центром є вчитель.

– Діти! Всі швидко сіли за столики, взяли олівці і малюємо грибок!

– А можна я буду малювати яблучко?

– Яблучко вдома з мамою будеш малювати, а тут я сказала – грибок, значить, грибок!

Навряд чи ви, батьки, почувєте щось подібне в класі Монтесорі, так як тут усе засновано на індивідуальному підході до кожного малюка.

Заповіді Марії Монтесорі:

- Ніколи не чіпай дитини, поки він сам до тебе не звернеться (у будь-якій формі).
- Ніколи не говори погано про дитину, ні при ньому, ні без нього.
- Концентруйся на розвиток хорошого в дитині, так що в результаті поганого буде залишатися все менше і менше місця.
- Будь активний у підготовці середовища. Виявляй постійну педантичну турботу про неї. Допмагай дитині встановлювати конструктивну взаємодію з нею. Показуй місце кожного розвиваючого матеріалу і правильні способи роботи з ним.
- Будь готовий відгукнутися на заклик дитини, яка потребує тебе, завжди прислухайся і відповідай дитині, яка звертається до тебе.
- Поважай дитину, яка зробила помилку і зможе зараз або трохи пізніше виправити її, але негайно твердо зупиняй будь-яке неправильне використання матеріалу і будь-яку дію, що загрожує безпеці самої дитини або інших дітей, її розвитку.
- Поважай дитину, що відпочиває або спостерігає за роботою інших, або розмірковує про те, що він робив чи збирається робити. Ніколи не клич його і не примушуй до інших активних дій.
- Допмагай тим, хто шукає роботу і не може вибрати її.
- Будь невпинним, повторюючи дитині презентації, від яких вона раніше відмовлялася, допомагаючи дитині освоювати раніше неосвоєне, долати недосконалість. Роби це, наповнюючи навколишній світ турботою, стриманістю і тишею, милосердям і любов'ю. Зроби свою готовність допомогти для дитини, яка перебуває в пошуку, і непомітно для дитини, яка вже все знайшла.
- Завжди в поводженні з дитиною використовуй кращі манери і пропонуй їй найкраще в тобі і найкраще з того, що є в твоєму розпорядженні.

Роль дорослого у педагогіці М. Монтесорі. У цьому процесі дорослий може стати союзником дитини і створити для неї оточення, відповідне її потребам та прагненням до пізнання. Саморозуміння дорослого у педагогіці М. Монтесорі – це роль помічника, згладжує для дитини шлях до самостійності у відповідності з принципом “Допоможи мені це зробити самому”. Процес навчання та пізнання відбувається в дитині, дитина – сам свій учитель. Дорослий повинен навчитися вести дитину до вчення, щоб потім самоусунутися і залишатися в ролі спостерігача, що супроводжує процес пізнання у дітей.

Роль вихователя. Перша педагогічна вимога – роль вихователя в педагогіці М. Монтесорі. Це не вимога робити щось конкретне, але вимога чогось певного не робити, а саме, категоричний заклик не заважати процесу саморозвитку. Ця вимога впливає принаймні з тієї тези, що батьки – не творці дитини, що дитина, як вище вже говорилося, сам виконавця свого розвитку; батьки – помічники на цьому будівництві і повинні задовольнятися роллю. З цього випливає і все розуміння виховання, що лежить в основі педагогіки М. Монтесорі, яке вона розуміє як “допомога в саморозвитку дитини від моменту її народження”. М. Монтесорі чекає від дорослого “внутрішнього перефокусування”, що веде до того, що дорослий у спілкуванні з дитиною думає не про себе, а про дитину і його майбутнє.

Дитина готова дізнаватися нове доти, поки у неї є на це сили. Але кількість цих сил залежить від педагога, що працює з дитиною.

Перед тим як зробити підсумки, я хочу навести приклад одного із занять за системою М. Монтессорі, розробленого для дітей віком від 2 до 5 років.

Знайди кришечку за розміром.

Цілі вправи:

розвиток зорової і моторної координації.

Вам знадобиться:

4-6 пляшок або банок різних розмірів з кришками (кришки можна зберігати у невеликому контейнері).

Презентація:

- розставте пляшки на столі перед малюком;
- повільно зніміть кришки і закрутіть назад;
- спочатку надягайте кришки, що відповідають розміру пляшечок, потім перемішайте кришки. А тепер дайте можливість дитині самій підібрати потрібні кришки до пляшок. Справа не проста, але він впорається!

Отже, Марія Монтессорі довела, що різні типи навичок у дитини найкраще виховувати в певному віці, інакше можна втратити найсприятливіший момент для їх формування. Проте у цієї системи є і мінуси, а саме те, що вона спрямована в основному на розвиток інтелекту та практичних навичок, не містить рольових і рухливих ігор та заперечує творчість, бо Марія Монтессорі вважала, що це є перешкодою для розумового розвитку дитини. Взагалі після виховання за принципами її демократичної системи важко адаптуватися до дисципліни у звичайних садочках та школах.

Дуже важко вмістити величезний життєвий досвід Марії Монтессорі, втілений в її системі, в рамках невеликої статті. Тому тут висвітлено лише найголовніше. Не дивлячись на усе сказане, нині ми маємо доступ до безлічі методик і систем, і котру брати за основу виховання своїх дітей для формування гармонійно розвиненої особистості, вирішувати тільки Вам.

Список використаної літератури

1. Виховання і розвиток дітей. Педагогічна система Марії Монтессорі [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://ped-kopilka.com.ua/pedagogika/vospitanie-i-razvitie-detei-pedagogicheskaja-sistema-mari-montessori.html> (дата звернення: 18.10.2016). – Назва з екрана.

2. Заняття за системою М. Монтессорі [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://missfit.com.ua/mammy/baby_development/montesory_home/default.htm (дата звернення: 18.10.2016). – Назва з екрана.

3. Педагогіка М. Монтессорі [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://psychologis.com.ua/pedagogika_montessori.htm (дата звернення: 18.10.2016). – Назва з екрана.

4. Педагогічна система Марії Монтессорі [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://missfit.com.ua/mammy/baby_development/montesory/default.htm (дата звернення: 18.10.2016). – Назва з екрана.

5. Соловейчик М. Початкова школа / М. Соловейчик, О. Тихомирова // Методичний журнал для вчителів початкової школи. – 2011. – № 14. – С. 62–63.

Анна Мастюк

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ У ПЕДАГОГІЧНІЙ КОНЦЕПЦІ Я. А. КОМЕНСЬКОГО

Ян Амос Коменський – чеський педагог-гуманіст, мислитель, основоположник нової прогресивної педагогічної системи на базі принципу природовідповідності; громадський і державний діяч, автор проекту реформи шведської системи освіти та методики викладання латинської мови, упроваджував ідею пансофічної школи, теоретик єдиної шкільної освіти, класно-урочної форми навчання, дидактичних принципів (особливо відомий принцип наочності – “золоте правило дидактики”), автор фундаментальної праці “Велика дидактика”, підручників з філософії, астрономії, мов, посібника з дошкільного виховання “Материнська школа”, праці “Загальна порада про виправлення людських справ”.

У педагогічній системі Я. А. Коменського учитель є однією з ключових фігур педагогічного процесу. Ця думка червоною ниткою проходить через багато творів автора, а найвиразніше виявляється у “Великій дидактиці”, “Материнській школі”, “Законах добре організованої школи” та інших. Ніхто до Я. А. Коменського не підносив так високо професію вчителя. Цю професію називає “найпочеснішою під сонцем”. Населення, на його думку, повинно з повагою ставитись до вчителів. Але, з іншого боку, самі вчителі повинні сприяти цьому. Я. А. Коменський сформулював новий погляд на вчителя: “А найкращі з-поміж людей нехай будуть учителями...”.

До вчителя Я. А. Коменський висував надзвичайно високі вимоги. У праці “Велика дидактика” він пише: “На вихователях юнацтва лежить не що інше, як обов’язок уміло сіяти в душах насіння наук і обачно зрощувати рослини божі; успіх і ріст прийдуть звише”.

Вчителі, на його думку, повинні готуватися в спеціальних навчальних закладах, де вони набувають загальноосвітньої, спеціальної підготовки і високої моралі. “Не можна доручати справу виховання жодній неосвіченій людині, а тим більше людині не певній у моральному відношенні, і тим більше такій, чиє благочестя і совість сумнівні”. Уся робота школи, її успіхи та невдачі залежать від учителя. Він формує з дитини майбутню людину і повинен бути добрим, уважним і одночасно суворим і вимогливим. “Ти не можеш діяти як учитель, якщо ти не ставитимешся як батько” [1, с. 152–154].

Учителі повинні бути прикладом в усьому для своїх вихованців. Той, хто присвятив себе вихованню юнацтва, повинен вміти переносити труднощі і систематично виховувати любов до своєї професії, бути вчителем і залишатися ним не заради грошей, а постійно пам’ятати, “що йому доручена прекрасна посада, вище за яку нічого не може бути під сонцем”.